

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО З МОТИВІВ СПІВЧУТТЯ ДО ПОТЕРПІЛОГО

Давидович І.І.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та криминології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Кіпран Ю.О.

*бакалавр 3-го року навчання юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Стаття присвячена питанню кримінальної відповідальності за вбивство з мотивів співчуття до потерпілого. Автори системно досліджують різні теоретичні підходи та узагальнюють їх, а також у статті наводяться пропозиції щодо удосконалення чинного Кримінального кодексу в частині регулювання відповідальності за вбивство з мотивів співчуття.

Статья посвящена вопросу уголовной ответственности за убийство по мотиву сострадания к потерпевшему. Авторы системно исследуют различные теоретические подходы и обобщают их, а также в статье приводятся предложения по совершенствованию действующего Уголовного кодекса в части регулирования ответственности за убийство по мотиву сострадания.

This article is devoted to the issue of criminal responsibility for the murder on grounds of compassion for the victim. The authors systematically examine different theoretical approaches and summarize them, and in Article suggestions for the improvement of the Criminal Code in the part of the responsibility for the murder on grounds of compassion.

Ключові слова: еутаназія (евтаназія), вбивство з мотивів співчуття до потерпілого, вбивство з жалю, активна еутаназія, пасивна еутаназія.

Постановка проблеми. Питання кримінальної відповідальності за вбивство з мотивів співчуття до потерпілого є проблемним, оскільки на рівні чинного Кримінального кодексу України воно не вирішене, а у теорії кримінального права на сьогоднішній день існують неоднозначні погляди щодо легалізації такого діяння на внутрішньодержавному рівні.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням проблематики даного питання займалися багато науковців, зокрема:

- у дореволюційний період – Л.С. Білогриць-Котляревський, Н.Д. Сергієвський, М.С. Таганцев, В.Д. Спасович та інші. В цей період діяло Кримінальне уложення 1903 року, у якому містилася стаття про позбавлення життя іншої людини із співчуття; такий злочин визнавався привілейованим вбивством.

- у радянський період – А.А. Піонтковський, В.В. Сташис, М.І.Бажанов. В даний період діяли Кримінальний кодекс УРСР 1927 року, Кримінальний кодекс УРСР 1960 року – не містили спеціальних положень щодо відповідальності за еутаназію, а отже відповідальність за неї наставала як за умисне вбивство.

- у сучасний період – Я.О.Триньова, С.Ю.Романов, В.К. Грищук, К.Б. Марисюк та інші. З 2001 року в Україні діє новий Кримінальний кодекс України, який не встановлює особливості відповідальності за еутаназію, або ж одну з її форм, таку як убивство з мотивів жалю. Тому на практиці суб'єкт злочину відповідає за ст.115 КК – умисне вбивство.

Формулювання мети статті. Мета даної наукової праці полягає у системному дослідженні різних теоретичних підходів щодо кваліфікації дій особи, яка вчинила вбивство з мотивів жалю.

Виклад основного матеріалу. На українських землях питання убивства з мотивів жалю було вирішено лише у Кримінальному кодексі УРСР 1922 року, де у примітці до статті 143 містилося положення що про те, що вбивство, вчинене за наполяганням вбитого з почуття жалю, не карається [1]. Щоправда дана норма довго не проіснувала, а діяла лише до 3 січня 1923 року.

Уперше поняття «еутаназії» було введено в науковий обіг англійським філософом Ф.Беконом (1561-1626). Сьогодні існує багато підходів до визначення терміну «еутаназія», найбільш доцільними є:

1. Легка безболісна смерть.
2. Задоволення прохання невиліковно хворої людини про прискорення її смерті гуманними діями, у тому числі припиненням штучних заходів для підтримки життя.
3. Позбавлення життя тяжко хворої людини з мотивів співчуття.

Зараз науковці виділяють два основних види еутаназії:

1). Активна – введення помираючому якихось медичних чи інших препаратів, а також інші дії, що спричиняють до швидкого і безболісного настання смерті [2]. Активна еутаназія можлива стосовно таких пацієнтів, яких медицина не може вилікувати через відсутність певних засобів в її арсеналі [3]. Активна еутаназія може проявлятися у наступних формах:

- «Вбивство зі співчуття». Має місце тоді, коли лікар, бачачи страждання безнадійно хворої особи і будучи не в змозі їх усунути, наприклад, вводить їй надмірну дозу обезболюючого препарату, в результаті чого настає бажана смерть.

- «Самогубство, асистоване лікарем». Має місце коли лікар лише допомагає невиліковно хворій особі припинити життя.

- «Власне активна еутаназія» - може мати місце і без допомоги лікаря. Пацієнт сам включає прилад, який сприяє йому у настанні легкої та безболісної смерті, начебто сам накладає на себе руки [4].

2). Пасивна – проявляється у тому, що припиняється надання спрямованої на продовження життя медичної допомоги, що прискорює настання природної смерті. Вона застосовується до пацієнтів, життєві функції котрих без штучних систем підтримки життя здійснюватись вже не можуть. У центральній нервовій системі та ушкоджених хворобою органах і тканинах таких пацієнтів вже почалися незворотні процеси їх деградації і лише завдяки медицині вдається підтримувати їх біологічне існування ще деякий час [5].

Еутаназія як спосіб заподіяння смерті людині був відомий ще з давніх часів, про що нам свідчать історичні джерела [6]. Найперші випадки еутаназії були відомі в індійських племенах, а також у Спарті. Спартанці, наприклад вбивали тих дітей, які народжувались кволими або хворими, а індіанці частіш всього залишали на смерть від голоду чи холоду людей похилого віку або ж «неповноцінних» жителів племені [2]. Проте чи не найбільш гучною можна вважати справу у США про «Доктора Смерть» - патологоанатома Джека Кеворкяна, що особисто здійснив еутаназію щодо більше 130 громадян США [7].

У більшості країн світу питання еутаназії не врегульоване на законодавчому рівні або еутаназія заборонена. На сучасному етапі розвитку України еутаназія заборонена, а саме ч.4 ст.281 Цивільного кодексу України містить пряму заборону задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя. Таке положення уточнюється статтею 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я, де сказано, що медичним працівникам забороняється здійснення еутаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань [8].

Слід зазначити, що в Україні було зроблено декілька спроб змінити дану ситуацію і це питання навіть було висунуто до розгляду у Верховній Раді України, щоправда внутрішні переконання народних обранців не дозволили їм прийняти позитивне рішення про відповідний закон.

Зарубіжний досвід вирішення цієї проблеми свідчить, що існує три основних підходи до визначення правової природи цього діяння: 1) визнання його привілейованим вбивством; 2) віднесення до числа обставин, що виключають злочинність діяння; 3) включення до числа вбивств без пом'якшуючих обставин.

До першої групи належить законодавство Австрії, Азербайджану, Грузії, Данії, Молдови, Польщі, Німеччини тощо. В більшості цих країн світу, у яких еутаназія не легалізована, позбавлення життя іншої людини на її прохання ототожнюється, власне, із самогубством. Так, за § 77 Кримінального кодексу Австрії привілейований склад злочину має місце, коли особа вбиває іншу особу за її серйозною та наполегливою вимогою [9].

Найбільш лояльним щодо позбавлення життя іншої людини із співчуття до неї на її прохання є законодавство Польщі. За ст.150 § 1 КК Польщі хто вчинить вбивство людини на її прохання та під впливом співчуття до неї, підлягає покаранню у виді позбавлення волі на термін від 3 місяців до 5 років. Проте у другому параграфі зазначено, що у виключних випадках суд може застосовувати надзвичайне пом'якшення покарання та навіть відмовитися від його призначення [10].

Отже, у всіх країнах, що відносяться до першої групи, мотив співчуття при вбивстві або наявність прохання слугує лише для пом'якшення кримінальної відповідальності.

До другої групи країн належать Нідерланди, Франція, Ізраїль [11] взагалі виключили кримінальну відповідальність за позбавлення життя іншої людини із співчуття до неї на її прохання, легалізувавши еутаназію та визнавши такою припинення життя за певною процедурою, незалежно від суб'єкта її здійснення. У Кримінальних кодексах Нідерландів [12] та Франції [13] вбивство на прохання потерпілого відноситься до обставин, які виключають злочинність діяння.

Третю ж групу складають держави, законодавство яких оцінюють позбавлення життя іншої людини із співчуття до неї як вбивство без пом'якшуючих обставин, а також держави, де дане діяння є навіть кваліфікованим убивством. До перших відноситься більшість країн

світу, у їх числі й Україна. До других відносяться держави з міцними релігійними та консервативними традиціями (Італія, Греція, Велика Британія) [14].

Висновки. Таким чином, перед нами стоїть питання як кваліфікувати діяння осіб, що вчиняють вбивство з мотивів співчуття до потерпілого в Україні. Проаналізувавши судову практику попередніх років можна зробити висновок що, по-перше, подібні справи надзвичайно рідко доходять до судового розгляду, а по-друге при винесенні суддею вироку у такій справі дії суб'єкта злочину у більшості випадків кваліфікуються за ч.1 або ч.2 ст.115, залежно від обставин справи.

Якщо убивство іншої людини із співчуття не буде легалізовано, то на нашу думку, доречним було б створити привілейований склад злочину, а саме ввести статтю 118-1 «Умисне вбивство невиліковно хворої особи на її прохання»:

1. Умисне вбивство невиліковно хворої особи на її прохання через фізичні страждання, спричинені хворобою, з мотивів співчуття до такої особи, - карається...

2. Ті ж самі дії вчинені медичним працівником, - карається...

Можливий також варіант створення пункту 10 статті 66 Кримінального кодексу України: «позбавлення життя невиліковно хворої особи на її прохання, з мотивів співчуття».

Якщо ж заподіяння смерті з мотивів жалю на законодавчому рівні буде легалізовано, то в такому випадку доречно було б доповнити розділ VIII «Обставини, що виключають злочинність діяння» чинного Кримінальний кодексу статтею 39-1 «Позбавлення життя невиліковно хворої особи, на її прохання»:

Не є злочином позбавлення життя невиліковно хворої особи на її прохання через фізичні страждання, спричинені хворобою, з мотивів співчуття до такої особи.

Проте вважаємо, що для урегулювання порядку здійснення даного діяння необхідно прийняття відповідного Закону «Про право на гідну смерть». Такий закон повинен містити процедуру здійснення вбивства невиліковно хворої особи на її прохання; перелік суб'єктів, що здійснюють дану процедуру; а також інші спірні питання, які будуть максимально забезпечувати уникнення зловживання таким правом.

Література

1. Собранія Узаконений и Расположений Рабоче-Крестьянского Правительства Украны.-1923.-№1.
2. Грищук К.К., Марисюк К.Б., Еутаназія в теорії і практиці зарубіжних держав і в Україні // Митна справа.-Львів, 2002.- №6.- С.75
3. Зильбер А.П. Практат об эвтаназии.- Петрозаводск, 1998.- С.300
4. Олейник О. Этические и правовые аспекты эвтаназии// Юридическая практика.- 28 ноября 2001г.- №48 (206)
5. Триньова Я.О. Кримінально-правові наслідки евтаназії // Матеріали науково-практичної конференції 22-23 квітня 2004 року/ Національна юридична академія України імені Я.Мудрого.- Київ-Хаків: Юрінком, 2004.- С.152
6. Астахова В. Эвтаназия: за и против // Здоровохранение.- 2001.- №1
7. Трипольський М. Право на смерть // Русская Америка.-1999.-№4(6).
8. Основи законодавства України про охорону здоров'я // Відомості Верховної Ради України (ВВР).- 1993.- №4.- С.19
9. Уголовный кодекс Австрии/пер. с нем.- М. : ИКД Зерцало-М, 2001.-144 с.
10. Уголовный кодекс Республики Польша/ под общ. ред. Н.Ф. Кузнецовой. –М.:Тесей, 1998.-128 с.
11. Израиль легализировал эвтаназию 9.12.05. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: //www.korrespondent.net – Загл. с экрана
12. Уголовный кодекс Голландии: пер. И.В. Мироновой/научн. ред. Б.В.Волженкин. – СПб. :Юрид. центр Пресс, 2000.- 253 с.
13. Уголовный кодекс Франции. – СПб. :Юрид. центр Пресс, 2002. – 648 с.
14. Триньова Я. О. Юридична природа позбавлення життя іншої людини на її прохання за зарубіжним законодавством/Я. О. Триньова // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність. - Х.:Право, 2012.-С.460-463